

Verág Nánó esete Kesáj bácsival

AVAGY A SZÉTFŐZÖTT MAMUSZ IGAZ HISTÓRIÁJA

OKNYOMOZÓ RIPOORT

A tényállás

Azok, akik az 1950-es évek második felében jártak középiskolába a magyar nyelv- és irodalmat két kitűnő könyvből tanulhatták. Az elsős irodalom könyvet Julow Viktor írta, a nyelvtant, amely négy évre szólt, Kálmán Béla. Julow Viktorral jó barátságban voltam, Kálmán Béla pedig egyik legkedvesebb professzorom volt az egyetemen. Később a tudományos életben pedig öreg barátomnak és pártfogómnak is nevezhettem és sokat köszönhet neki Szolnok megye tudományos élete. Visszatérve nyelvtan könyvére! A végén szó esik a nyelvjárásokról, a nyelvjárások pontos hangtani lejegyzéséről, a valóságos és alaki tájszavakról, s ennek illusztrálásaként közöl néhány sort különböző nyelvjárás lejegyzett szövegéből. Ezek a tankönyvben csak illusztrációk, nem kellett megtanulni. De hát mit tanul meg a diák, mint éppen az ilyeneket. Osztályunkban alig akadt ember, aki ne tudta volna szó szerint – persze nem helyes kiejtéssel – az alább közölt szöveget. De így voltak ezzel más iskolákban is. Öcsém szerint az egész Fazekas Gimnázium tudott Verág nánó esetéről, unokahúgom is ismerte sokadmagával Zalaegerszegen. Országos jelenségről van tehát szó. A Dráva-menti nyelvjárásban közölt ékes szöveg a következő:

Verág nánó vett eszékön ety szőrmammuszt. De a mammusz naty vout. Mekkérdeszte Kesáj bácsit micsinyájjon véle. Kesján bácsi aszt monta:főzze mek, a mammusz maj't összeecsözik. De a mammusz
nem csökött össze,
hanem széjjelment.

A pontos leírását, főként a hangtani jelölésért semmiféle felelősséget nem vállalok, de így tudom rekonstruálni. Egy alkalommal elmondtam Kálmán Béla professzor úrnak is, aki akkor már akadémikus volt, s nagyon tetszett neki. Mivel hármónk közös emlékezetében (öcsém, unokahúgom és én) ma is él ez a csodálatos szöveg úgy vélem nem foszthatjuk meg az utókort attól, hogy kissé utána megyünk, s egy képzeletbeli nyomozást folytatunk le a Dráva-mentén, hogy többet tudjunk meg erről a páratlan esetről, s természetesen Verág nánóról és Kesáj bácsiról. Még talán nem késő, élnek olyanok, akik ismerték őket. A páratlanul érdekes esetre pedig sokaknak kell emlékezniük azon a tájon, mert így vagy úgy, de minden bizonnyal megrázta a közvéleményt. Tekintve, hogy azóta komoly politikai fordulat is bekövetkezett (rendszer váltás), s a láncos kutya sem acsarkodik már, az emberek szabadon nyilvánulhatnak meg és kiderül az igazság, még ha a különböző pártállású lapok ködösítenek is.

Aki egy régi legenda nyomába ered

A három emelet egy régi lépcsőházban, majd kilencven lépcsővel még egy jó erőben lévő fiatal embert is megszuszogtat. Én pedig, noha nem nagy a csomagom, a magnóm elfér a kabátom zsebében, mégis csak korosabb lévén lihegőre fogom a dolgot. Pihenek is egyet az első emeleten, aztán közben is vagy kétszer. Elég lehet ide rossz lábbal és szívvel felcaplatni a Tanár Úrnak, aki már nem is mai gyerek. Mondom is neki. Csak mosolyog, jelezvén, hogy mindenki, aki ide beállít ezzel kezdi. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy jó ha abba hagyom a panaszkodást és a fotelben elhelyezkedve inkább a lényegre térek:

- Hát tényleg igaz?

- Igaz. Igaz bizony... Micsoda?

- Hát, hogy ezt a Verág nánó ügyet újra vizsgálat alá veszi? Nem gondolja, hogy ártalmas lesz? Felkavarni a múltat, felszaggatni a sebeket? Nem jobb volna nyugodni hagyni?

- Ez az a hibás és ártalmas gondolkodás: tegyünk úgy, mintha meg sem történt volna!

Legyintsünk rá. Csak majd akkor kezd kínessá és károssá válni a dolog, ha a ki nem vágott kelevény megindítja belül a rothadást. Elfertőzi az egész testet. Szétmarja belülről az egész nemzetet. A tisztázatlan dogákat tisztázni kell. A szaros gatyát – bocsánat – ki kell mosni és nem eldugni vagy foltot vetni rá, hogy ne lássék. Ha majd bűzölni kezd akkor lesz kellemetlen. De még ha csak kellemetlen lenne, megindul a rothadás, rajtunk lesz a lepra. Mi leszünk Európa leprásai. Hát mit tudunk mi Verág nánóról meg Kesáj bácsiról? Semmit. Azt is hamisan öröközték ránk.

- Hát nem sokat...

- Az kevés, hogy nem sokat. A semminél is kevesebb, ha érti mire gondolok.

- Sejttem.

- Az kevés hogy sejttem. A sejtés már fél torzítás, nem is beszélve egyebekről...

A mester ráncolja a homlokát és tölt egy pohár meleg vizet, mert teát sem ihat a megromlott egészsége miatt. Van benne tartás. És így neki vágni a problémának, csak így derekasan, csípőből. Kevesen csinálnák utána. Még a fiatalok közül is alig akadna...

- Mert azt állítani, hogy Verág nánó egy elesett öregasszony volt. Akinek nem telt csak egy félpár mamuszra. Merthogy azt mondja az írás, hogy vett *egy* szőrmamuszt. Azaz csak egy fél lábra valót, mert a magyar a páros testrészek alapján nem egyet, hanem *egy párat* vesz. Ha egyet vett, akkor az egy fél pár. Tehát...? De ez nem jelenti azt, hogy szegény volt. Tudjuk-e, hogy a mi Nánónknak meg volt-e mind a két lába? Mert ha nem, akkor nem is kellett neki a másik fele...

- De!...

- Csak semmi de! Ezt világosan ki kell deríteni. Aztán kezdjünk csak beszélni a szociális háttérrel, addig ez nyelvi probléma... Nem különbül Kesáj bácsi. Az is éri a pénzét. Nem csak át akarta ejteni az öreg asszonyt, hogy jót röhögjenek rajta? Meg aztán milyen korú is volt Verág nánó? Miért lett volna öreg, hiszen bácsinak hívta Kesáját, ha pedig bácsi, akkor az az öreg. Lehet, hogy egy szemre való fruska volt... Na, de majd megtudjuk az igazságot. Egy óra múlva indul a mikorbusz és végtelenségül sok idő kell hozzá, hogy Eszék környékéig eljussunk.

Már kapta is össze magát a Tanár Úr. Elszántan vágott neki a lépcsőnek botjával, mert nehezen jár ugyan, de annál büszkébb, hogy hónaljmarkót viseljen. Igaz valamelyik fafaragó faluban lehet, hogy megajándékozzák egy szép darabbal. Tulipános vagy rozmaringos illene hozzá. Az elegáns, nem olyan csicsás és giccses, mint az őszirózsás. Főleg így télen.

Jó kutatást Tanár Úr!

Mit mond az egykori funkcionárius?

Tudja Professzor Úr! Én voltam akkor a község párttitkára, tanácselnöke, téesz elnöke, meg a Haztafias Népfrent is. Nagy felelősség volt ez. Ennyi mindent csinálni. Azt se tudtam, hogy hol a fejem. Ennyi mindent, ez lehetetlen. És mert nem ismerek lehetetlen, inkább nem csináltam semmit. Semmit az égi világon. Így is sok időbe tellett, amíg annyi címen felvettem a fizetésemet, meg azokat a prémiumokat és jutalmakat. Megértheti, hogy nem volt érdemes kekeszkedni. Hát rá se rántottam semmire. Erre a Verág nánó dologra se. Így szivároghatott ki valami. Járt itt egyszer egy nadrágos pofa, valami Kálmán, vagy Béla. Elég az hozzá, hogy avval se törődtem, ha itt jár hadd járjon. Bement egyik-másik házba, kérdezősködött. Jegyezgetett. Mondtam is Dani sógornak, mi a fenét akar ez. Affene! Mondja a sógor! Affene... Régi dógok iránt érdeklődik, de venni nem vesz semmit, eladni nem ad semmit, csak ír. Hát az meg kit érdekel. Nem kerül pénzbe. Elment ehhez a Verág nánóhoz is. Az meg elmondta neki, hogy hogy járt a mamusszal. Tudja, amelyik széjjel ment. Na! Vigyázzunk sógor, nem úgy van az, mondtam én. Azt a mamuszt nánó Eszéken vette. Nem? Azt mondja a sógor, hogy ott. Hát ez baj mondom, mert Eszéken hogy vehetné. Odaát. Csak úgy, hogy csempészte. Éjszaka átment a határon, oda a láncosékhoz. Más is jár oda, nem nagy eset. Meg onnét is jönnek. Mondjátok meg a nánónak, hogy hallgasson arról, hogy hol vette, oszt rendben van minden. Úgy is volt egy darabig. De akkor el kezdtek vele foglalkozni az újságok. Mert az a Béla vagy Kálmán megírta az esetet egy könyvbe és kiderült, hogy az egész ország rajtunk röhög. Hogy mi milyen elmaradtunk vagyunk. Babonások, mert a szerelmi praktika miatt főzzük a mamuszt, hogy azt, akié a mamusz, azt megfogják és megházasítsák. Választunk mi erre, hogy nem azért van ez. Azt akartuk, hogy összecsojék. A szőrmamusznál mindig így van. De erre valami Vörös Rébékét kezdtek emlegetni, meg Pörge Danit, aki a bocskort főzte praktikából. Hiába

Írta: Szabó László

2011. augusztus 27. szombat, 05:48 - Módosítás: 2018. április 03. kedd, 19:56

tiltakoztunk, mondhattunk akár mit. Butának, babonásnak tartották az egész falut. Elleptek bennünket a népművelők, az agitátorok, hogy felvilágosítsanak. Ekkor követtem el a hibát. Azt találtam, mondani, hogy azért főzték meg, hogy bebizonyítsák, hogy az imperialista árú mennyire rossz. Szétmegy a főzésben. Egy kupac szőr lesz a mamuszból. Volt mamusz, nincs mamusz. Bezzeg ez a hazai bocskorral nem így van. Ahelyett, hogy leszálltak volna rólunk még a pártbizottság, meg az ÁVÓ is ránk szállt. El kezdte vizsgálni, ki, mikor, mit hoz onnan, hogyan, cimborál-e az imperialistákkal, tolja-e a szekérét. Bár ne szóltam volna a község becsülete érdekében egy szót sem, tartottak volna butának minket. Ránk szakadt a baj. Leváltottak, úgyhogy bizony dolgozni kellett és igencsak sovány napokat értem meg. Verág nánónak a nagy pofája ezt okozta. Nem is szólok hozzá azóta se, hogy forduljon fel ahol van.

Hírdetés egy régi újságból

FÁJ A LÁBA?

LÁBADOZÁSA NEHÉZKES?

KESÁJ FÉLE SZŐRMAMUSZT!

MUSZTÁNGSZŐRBŐL! ESZÉKRŐL! ESZÉKRŐL! ESZÉKRŐL! ESZÉKRŐL!

Csempész árú volt-e a híres mamusz?

Én a határőrségnél dolgoztam akkor. Nyomozó tiszt voltam egye meg a fene. Sok bajunk volt a lakosok miatt, no meg a politikai helyzet. Odaát az acsarkodó láncos kutya, az imperialisták, a rothadó kapitalizmus uszálya. Itt meg a szerencsétlen emberek a határ mellett. Még a saját földjükre is csak igazolvánnyal mehettek. De azért folyt ez encsem-bencsem, vándorolt a csentre-csontra ide-oda. Ott jobban éltek, mindent lehetett kapni. Ja! akár hogyan őrzik a határt

Írta: Szabó László

2011. augusztus 27. szombat, 05:48 - Módosítás: 2018. április 03. kedd, 19:56

a baromfivész átrepül a költöző hattyukkal, az embereket se lehetett elriasztani, ha kenyérről volt szó. Ment a csempészés. A kisebb ügyek felett szemet hunytunk. De hát lehet-e tudni, hogy mi a kisebb ügy. Itt volt ez a vacak szőrmamusz. A fene se gondolta. Még segítettem is felhúzni Verág Nánónak, amikor elhagyta az egyik felét, mert nagy volt a lábára. Beletömte a fejkendőjét kapcának, hogy rajta maradjon. A másikba meg a sálamat. Ez volt a vesztem is. Azzal a hülye esettel, mikor megfőzte, valahogy szem elé került, valakinek elmondta, az meg a vicces esetet, hogy jót röhögjenek mások rajta, le is írta. Erre a főnökség firtatni kezdte az ügyet. Behívták Verág nánót. Előtte megüzentem neki, hogy olyan helyet, hogy Eszék még életiben se hallott. Azt mondja! Meg..., de többet már nem tudtam üzeni. Bent voltam a kihallgatáson. Na! az volt a kabaré. Tessék ide ügyelni!

Kérdik neve: Verág Verág! Ne dadogjon, nem esszük meg! Neve? Verág Verág. Mit hülyéskedik!? Nem hülyéskedek, a nevem mondom: Verág Verág. Na most már elég! Mi a vezeték neve: Verág. Jól van! Kereszt neve: Verág. Az anyja! Nem Nánó? Így csak szólítanak, a keresztségben Verág nevet kaptam. Verág, mint Ibolya, Rózsa. Na jó, azt mondja. Már ezzel felhergelte őket, pedig nem tehetett róla, az igazat mondta. Iskolája? Ez volt az iskolám, a polgári, de a határőrség bele költözött és megszűnt. Ide járt? A polgáriba? Ide bizony. Mikor volt utoljára Eszéken? Eszéken még nem voltam, most vagyok először. Hogyhogy most? Most itt *Eszéken*

! Rámutatott a székre, amiről felállt. Még nem voltam rajta. Mikor a polgáriba jártam még nem volt itt. Hát nagyon begurultak. Mi a várost kérdezzük, Eszéket. Ja? Azt nem tudom hol van. Itt nincs a közelben város. Jól adta a hülyét Verág nánó, már túlzásba is vitte. Akkor jött még a nagy szám. Ne tegyen úgy, mintha nem hallott volna Eszékről. De. Hallottam mikor polgáriba jártam mindig olvastunk ilyeneket Német Lászlótól, Cs. Szabó Lászlótól. Ők írták a legjobb esszéket. Nem mentek vele semmire. Adta a hülyét, hogy azt sem tudja ilyen város van. Mikor a végén majdnem megverték, akkor azt mondta, hogy van odaát egy város, de azt úgy tudja Osieknek hívják. Oda akkor sem menne, ha hintóval vinnék, mert ott láncos kutyák őrzik a házakat és semmi kedve, hogy a lábikrájába haraptasson. De, hogy volt egy szőrmamusza és azt megfőzte, azt nem tudta letagadni, mert ez köztudott volt. Családi örökségnek mondta, meg azt, hogy ma már fel se húzná, mert nem divat. A házkutatásnál megtalálták nála a szolgálati sálamat és ezzel buktunk le. Elbocsátottak a határőrségről, őt meg elítélték, de jött a forradalom és mindketten megúsztuk. Annyit azonban mondhatok, hogy igencsak csavaros az esze járása Verág nánónak. Más lebukott volna egy pillanat alatt. De ő ezzel a névvel, meg az esszékel elmismásolta a dolgot. Hát én ennyit tudok csak az egészeről.

Egyet-mást Kesáj bácsiról

Csinos kis porta kapuján nyitok be. Rend és tisztaság, virágos udvar, hátul garázs, de sehol egy melléképület, semmi nyoma a gazdaságnak. A hetvenes évek vége felé lebontották a régi házat, lakói pedig már nem gazdálkodtak, noha téesz tagok voltak. Nem volt szükség melléképületekre. Pedig ezen a portán nagy élet volt valamikor. Itt lakott az öreg Kesáj bácsi, aki egy történetével híresült el, vált országosan ismertté. Vitatott személyiség egyesek szerint a falu büszkesége, mások szerint a szégyene. Most azon vagyunk, hogy minél többet megtudjunk róla, s végig kérdezzük mindazokat, akik jól ismerték.

Hellyel kínálnak, majd a takaros menyecske kávé-t tesz fel. Ő nem ide való. A férje meg lent van a pincében és éppen bort fejt. Iszogatjuk a kávé-t, s közben megtudom, hogy a porta nem családi örökség, hanem úgy vették, amikor összeházasodtak. Két évig laktak a régi házban, aztán kezdtek építkezni. Lerajzolom a régi épület alaprajzát, az udvart, a melléképületeket. Végre megérkezik a gazda, jó negyvenes, kezében egy kancsó bor. Mikor elhelyezkedett elkezdjük a beszélgetést. Megkérem, hogy bekapcsolhassam a magnót, de szokás szerint a jegyzet füzetet is előveszem és abba is írognak.

„Még gyerekként ismertem Kesáj bácsit. Kevés embernek volt akkora bajsza, mint neki. Mosolygós, huncut szeme volt, sok ráncsal körülötte, s ha valamiben törte a fejét igen huncutul tudott hunyorítani. Figyelni kellett rá, mert nem lehetett tudni, mikor beszél komolyan. Nagyon vicces ember volt. Engem különösen kedvelt az utcabeliek közül, képzelje úgy hívott nagyfiam. Gyere csak ide nagyfiam! Pedig kicsi voltam, Na! hát ilyen vicces volt. Érti ugye. Meg egyszer azt mondta nekem mikor csirke combot szopogattam: Te rossz csont. Ha, ha, ha! Hát nem vicces. Érti ugye, azt mondja rossz csont. Pedig hát az jó csont volt, még volt rajta egy kis hús is, azért szopogattam. Meg kellett szakadni a röhögéstől ha vele volt az ember. Meg aztán...”

Közbe kellett szólnom, mert nagyon elkalandoztunk. Rátereltem a szót hosszas kínlődés után Verág nánóra.

„Na hát nekem az a véleményem, hogy az a Verág nánó nem figyelte Kesján bácsi szemét. Mert ezt a főzést biztosan csak azért mondta, hogy ugrassa. Csak viccből, nem komolyan. Mint a csontot, a rossz csontot ha, ha, ha, ha...! Az a vén asszony meg komolyan vette, oszt megfőzte. Hát persze, hogy pocsékba ment. Főzni a mamuszt. Ez is az öreg Kesjánra vall. Csak ugratta. Méghogy főzni a mamuszt! Ha, ha, ha, ha...”

Úgy láttam, hogy nem megyek többre vele. A bort azért bevettük, meg a pogácsát is, amit az asszony közben sütött. De itt beakadt neki a gramafon tű, nekem pedig nincs annyi magnó szalagom.

Mamusz főzés a Dráva mellett

Én mondom magának, én aki már majdnem kilencven éves vagyok, hogy itt az öregasszonyok, ha magyarok voltak mind mamuszban jártak. Szőrmamuszban. A svábok facipőben, amit úgy hívta klumpa. Azt nemcsak az öregek, hanem a fiatalok is hordták, olyan vastag, kötött harisnyával, hogy melegen tartsa a lábat. Voltak rajta olyan göbök is és színes volt. Erről meg lehetett ismerni ki a magyar, ki a sváb. A mamusz jó melegen tartja a lábat, javította a vérkeringést. De jól kellett, hogy tapadjon, ne essen le a lábáról. Azt csupasz lábra húzták. Na a mamuszt hozzá kellett igazítani a lábhoz és ez úgy ment, hogy forró vízbe tették, főzték egy kicsit aztán kivették és mikor annyira kihűlt, hogy bírta a lába az embernek, hát ráhúzták és az felvette a formáját. Ha nagyon nagy volt, lobogó forró vízbe kellett főzni. Abban a gyapjú összemegy. Mert a mamusz gyapjúból volt. Ezt mondta az öreg Kesján bácsi is Verág nánónak. De hát mondhatta, az egy kicsit olyan zavarodott volt, szóval nem normális. Aztán lúgkövet is tett a vízbe. Az marta szét. Másként nem lehet, az megeszi a gyapjút. Mert ott Eszéken csak jó gyapjúból való mamuszt árultak. Tiszta gyapjú, ahogy mondani szokás manapság százszázalékos cotton. Mint az ausztrál gyapjú. Olyan volt az eszéki is. De hol van az már. Kérem szépen, minden műanyag, a franc bele. Még egy jó mamusz levest se lehet már főzni, pedig jó borsosan, fokhagymával, ecetes tormával az volt az igazi.

Mamusz kotlett a la Verág nánó

Így karácsony táján a bulvár lapok, a televízió, rádió ontják az olyan dogokat, amelyekben első rendű szerepe van az új ételeknek, italoknak. Ki tud hajmeresztőbb ételeket az ünnepi asztalra varázsolni. Jeleskednek ebben főként a dilettánsok. Nem a menő éttermek szakácsait

kéri fel – azok ugyanis értenek hozzá –, hanem a ruhatáros nőt, a sarki újságárust, a bájos TV riportert – nekik ugyanis háromszor annyiból sikerül előállítani több órai munkával azt, amit egy szakács tíz perc alatt, tizedannyiból odaruttyant. Van azonban haszna is a dolognak. A tudós kutatónak nem csak szerencséje van, hanem azért van szerencséje, mert tudós. Azért talál rá hirtelen valamire, mert állandóan az foglalkoztatja. Na így akadt horogra egy szakács műsorban a népszerű Sthal Judit receptje: „Mamusz kotlett a la Verág nánó. Elkészítési idő lassú tűzön 3-4 óra. Hozzávalók: egy sártól, ganajtól jól megtisztított barnás árnyalatú szőr mamusz, kicsatozva; 15 dkg sertés vagy liba zsír hengeresre formálva; 1 fej vöröshagyma külső barna héjával együtt; 2 ácsszeg; 4 liter természetes szűretlen Dráva víz; köretnek ecetes torna, 30 deka lóbárdzsinggal; só, bors, tárkony, akác méz. A lobogó vízbe (1/2 litert visszatartunk) beletesszük a zsírhengert, ami azonnal karikára szakadva feljön a tetejére. Ügyelnünk kell, hogy a henger egyenletes legyen, mert különben a zsírkarikák deformálódnak. Majd a tetejére óvatosan ráteesszük az ácsszegeket, beleaprítjuk a vöröshagymát, tetszés szerint fűszerezzük (kerüljük az erős paprikát). Amikor sűrűsödni kezd beletesszük a tisztára mosott szőrmamuszt és erős lángon, fedő alatt 3 órán át főzzük. Közben a maradék vízben habosra abáljuk a lóbárdzsingot és összekeverjük 2-3 kanálnyi mézzel. Amikor a mamusz levének kétharmada elfőtt, kiemeljük a mamuszt, ecetes tormával és lóbárdzsinggal forrón tálaljuk, úrnapi sátorfúvel díszítjük. Ősi drávamenti ízeket és zamatot élvezhetünk. Az ízhatást fokozza a szárított kecskebogyó és a zalai nova.” A fentiekből kiderül, hogy szó sincs arról, hogy nem főztek mamuszt, s az is bebizonyosodott, hogy szükségképp nem kell széjjel menni az erős főzésben, ha a rendes konyhatechnikát alkalmazzuk.

Rossz ember volt-e Kesáj bácsi?

Nézze! Halottakról vagy jót, vagy semmit. De látom, hogy magát le se lehet vakarni, amíg nem tud meg valamit az öregről. Megmondom hát még egyszer, hogy nem szívesen beszélek róla, csak maga miatt mondom amit mondok. Mert ugye nem véletlen az, hogy olyan messziről – honnan, Szolnokról? – eljött emiatt a dolog miatt. Pénzbe van az. Nem tudom, hogy magának mire kell ez, de egye fene, legalább agyon csapjuk az időt. Na! Még egy kört Palikám! Hogy-hogy hozzá-e? Persze pálinkát is. Ne csak azt a lóhugyot igyuk, az úgylis kimegy mindjárt. Na! Szóval az öreg Kesáj bácsi. Nagy franc volt az, de rosszindulatú is. Nem tudom miért, de szeretett ártani másoknak. Azt mondják, hogy azért mert az Isonzónál volt neki egy talján menyasszonya, akit a szeme láttára lőttek le a részeg katonák karácsonykor. Azóta ilyen. Addig a bajtársaiért tűzbe ment volna. Én úgy tudom, hogy Verág nánóval nem volt rossz viszonyba, de belebújt az ördög, hogy kitoljon vele is és szégyenbe hagyja. Mér receptet is adott neki a főzéshez, aztán éppen attól ment szét. Nagy szégyen volt az akkor. Télvíz idején mamusz nélkül. Mert több vásár már nem volt abban az évben, meg aztán szegény asszonnak az összekuporgatott pénze mind ráment az új mamuszra. Avval a megmaradt szőrcsomóval meg elmehegett a fenébe. Még labdát se lehetett belőle csinálni, mert olyan fertelmes szaga volt annak a szernek, amit ez a vén gonosz beletéteget vele, hogy a tehén utálkozva fordult el tőle és három napig nem evett, mikor bele akarták a szájába dugni, hogy szőr labdát sodorjon belőle. El kellett ásni. De ez a nánó olyan jó bolond volt, hogy egy rossz szót se szólt. Még

palacsintát is süttött az öregnek hálából. Az meg röhögött a markába. Micsoda emberek vótak... Na! Ennyit tudok. Igyunk, hogy legyen hugyunk. Palikám! Még egy kört!

Legényfogó mamusz főzés

Azt mondták az öregek, hogy Verág nánó fiatal korában világszép volt. Nem volt hét faluban párja. Volt is kérője amennyit csak akart. Húsvétkor tízszer is át kellett öltöznie annyian locsolták lucskosra. De ő csak egyet szeretett a Kesáj fiút. Na vót is mit szeretni rajta, mert szép szál legény volt, nem olyan, mint a templom kulcsa, amilyennek már mi ismertük. Meg aztán volt is mit aprítani a tejbe: hús kemény hold a Feketébe, két hold szőlő a hegyen, erdő rész. De ez volt a baj. Nem engedték, hogy elvegye Verág nánót, mert annak csak az az egy szoknyája volt, ami rajta volt. Hiába a szépség. A mamusz főzés esete mégis hírbe hozta őket. De az nem úgy volt, hogy Kesáj bácsi javallotta neki, hanem éppen ellenkezőleg. Nem csak szép volt Verág nánó, de az anyjától örökölte a boszorkányságot is. Ezért ellopta Kesájnak a mamuszát és azt éjfélkor a keresztúton lopott fával nagy lángon főzte, hogy Kesáj csak őt szeresse. Azt mondják három éjszakán át rázta a hideg, minden baja volt, még a húst is majd lemarta magáról kínjában. Elmentek Eszékre a javas emberhez és egy zsák búzájukba került, hogy megtudták tőle mi bántja. Rábűtöltek aztán. Az egész család. Verág nánóra. Gyertyát égettek a Radnai szűznek, tizenkettőt. Elment róla a nyavalya. De Verág nánó is megszenvedte, összetöpörödött, szinte vénasszony lett bőlelőle. A mamusz meg széjjel főtt. Most egészen másképpen mondják az emberek, hogy mi volt, de én tudom, mert a dédnagyanyám sógorától hallottam, aki Kesáj bácsinak nászúra volt. Az meg már csak tudja.

Látogatás az utolsó eszéki mamuszosnál

Nehéz ázott gyapjú szaga üli meg a kis kamarát, ahol a hatalmas kádakban ványolt gyapjú ázik, keserű íziklében, timsóban és ganélében. B.I.-nek (a nevét szerénységből nem engedi közölni) az utolsó eszéki mamuszkészítő mester műhelyében vagyunk. A hatalmas falba vert szegeken lógnak a jellegzetes szerszámok a különféle *stokhammerek*, *rásplik*, *rédelyes csínvágók*, *araszoló vinklik*, egy-egy

Írta: Szabó László

2011. augusztus 27. szombat, 05:48 - Módosítás: 2018. április 03. kedd, 19:56

jókora cserép edényből a
szüksóba aszalt fehér brájl
világít a szemünkbe, középen áll a
bordás szádfa
, a műhely lelke és a
fonalas puttyogató

. Még kimondani is sok. Ember, azaz mester legyen a talpán aki eligazodik vele, hát még ha forgatni vagy tologatni kell, szakszerűen, halkan, hogy ne kattogjon feleslegesen, de ritmusra. A mester már elmúlt kéthetes, azaz 77 éves, ahogy tréfásan mondani szokta. Magyaros bajsza, pörge feje van, ahogy Isten megteremtette. Előtte irombázott macskabőr kötény, ahogy ez a mesterséghez illik.

- Üljön csak le ide az egyik mamuszvarró székre. Szabad mind. Nincs mán nekem legényem, aki meglovagolja. A fiatalok már azt sem tudják hogyan kell ülni a hornyolt lapú nyolc és féllábú mamuszvarrón, nemhogy a mesterséget értenék. Nem kell már senkinek sem a mamusz, én is csak javítgatom, újat csak külföldi turistáknak készítek.

Honnan, honnan nem hirtelen előkerül egy lapos üveg is. A sligovicából alig hiányzik valami.

- Csak így mamuszos módra üvegből! – nyújtja felém. Húzza meg rendesen, mert ha hozzám jut, akkor már késő. Behorpad az oldala. Úgy ní!

- Igaz-e az, amit beszélnek, hogy Eszéken volt a leghíresebb mamusz a múlt században?

- Attól függ milyen mamusz. Mamusz és mamusz között nagy különbség van – kezdi mondókáját az utolsó eszéki mamuszkészítő mester. A legjobbakat Eszéken csinálták. Mondhatnánk, hogy ez volt a mamusz készítés központja. Erről világhírű volt. Nagy múltra tekint vissza itt ez a mesterség. Most elmondok egyet magának. Mikor Zrinyi Miklós felgyújtotta és lerombolta az eszéki hidat – pedig nem ma volt – az nem azért volt, hogy a török nyugati hadjáratát megakadályozza, hanem, hogy megvédje a mamusz ipart. Nem Horvátországra fájt a foga a töröknek, hanem magára Eszékre, a mamusz ipar miatt. A fényes padlójú háremekben legalkalmasabb lábbelinek az eszéki mamusz bizonyult. A háremhölgyek is azt viseltek, de a férfiak is, még a szultán is. Nem karcolta fel vele a tükörpadlót, csendesesen lehetett benne járni, nem kopogott az kérem a szőnyegeken sem. Abban az időben a feljegyzések szerint legalább háromszáz mester dolgozott itt, na meg a legényeik, inasaik. Minden igényt kielégítettek az eszékiek: törökös, magyaros, horvátos, bunyevácós, tótos, szorbos meg mifene stílusban is

tudtak dolgozni. Legalább olyan híre volt, mint a szegedi papucsnek vagy a miskolci csizmának. Ha a török-magyar viszony megbomlott, alig tudtak hozzájutni a jóféle eszéki mamuszhoz. Hát erre fáj a foga a töröknek. Eszéket akarta elfoglalni a mamusz miatt. Csakhát Zrinyi Miklós befűtött nekik a híd fájával. Meg a kutyafájával is. Ha nem fából lett volna a híd, azt mondanánk, hogy kő kövön nem maradt.

- Hogy készül a jó mamusz?

- Hát kérem! Az első az anyag. Régen még voltak azok a racka juhok, nem ezek a merinók. Tudja, annak olyan csavart, pödrött szarva volt, mint a Szűcs György bajsza. Azt felfelé állt. Mondják is, hogy a racka juhnek fel van szarva, a merinónak meg le van szarva. Ez a különbség. Na meg, hogy a rackának hosszú gyapja volt. Ha most ezt jól megfogasoljuk, kicsudrázzuk akkor helyben vagyunk. Csak melegen, mindig csak melegen, na nem tőgyemeleg, hanem annál komótosabb. Aztán jön az áztatás. Az se olyan mán. A fene ebbe a génmanipulált kukoricába. Abból csak görbe fonalat lehet fonni ízikelés után. A ganéléhez meg hozzá se lehet jutni. De régen volt elég marha, ló, az igazit termelt nem péti kálisót. Abban nem pezsdül csak vékonyodik. De az jó erős és harasztos volt. Igazi. Ha felfeszítettük a bordás szádfára, már kész is volt az anyag, csak irombázni kellett egy kicsit. Ki hogy szerette. Minden mesternek más volt a stílusa.

Alig győzőm jegyezni a szakszavakat, meg az eljárásokat, a finomságokat, amitől eszéki az eszéki mamusz. Nagy titkok tudója ez a B.I. mester. De az aranykoszorút nem fogadta el. Azt mondja:

- Csak nem röhögtetem ki magamat, hogy ezért érmet kapjak. Ezt régen mán inas korban is tudni kellett egy mamuszos inasnak. A legény meg, az hibátlanul meg is csinálta. Bonyolult mesterség ez, de azért ne túlozzunk.

Így beszél egy igazi kisiparos.

Egy eszéki mamuszos.

Az utolsó.

Verág nánó balladája

A gyűjtés közben néha gyémánt gyöngyszemekre is bukkan a szorgos kutató. Nem a vak szerencse hajtja ezt utunkba, hanem a buzgó vele való foglalkozás. Egy eldugott kis Dráva-menti faluban a kertek alatt két fiatal lány mosott és miközben a sulyokkal csapkodta a vásznat, csodálatos hangon énekeltek. Gellért püspök liba tollára való jelenet ez. Ő kiáltott fel önfeledten, hogy *Ez a magyarok szimfóniája*, hallván a malomkővel kását őrlő asszonyt. Így kiálték én is hallván az éneket: *Ez a Verág nánó balladája.*

Verág nánó dagadt lába,

Nem megyen a mamusz rája.

Hej Nánókám, angyalom!

Hideg lesz majd a fagyon.

Mostan segíts jó Zeusz,

Anekdóták néprajzosokról 55. Verág Nánó esete Kesáj bácsival

Írta: Szabó László

2011. augusztus 27. szombat, 05:48 - Módosítás: 2018. április 03. kedd, 19:56

Dagadt lábú Oidipusz.

Közeledik a nagy tél,

Verág nánó nagyon fél.

Mamusz kéne, eszéki!

Meg tudod-e azt venni?

Mostan segíts jó Zeusz,

Dagadt lábú Oidipusz!

Kesáj bácsi maga jó!

Van tyúkom egy jó tojó.

Aggyon érte egy húszast,

Mamusz ára annyi most.

Mostan segíts jó Zeusz!

Dagadt lábú Oidipusz!

Megyen nánó vásárba,

Mamusz a batyujába.

Odahaza próbálja,

Nem illik a lábára.

Mostan segíts jó Zeusz,

Dagadt lábú Oidipusz!

Anekdóták néprajzosokról 55. Verág Nánó esete Kesáj bácsival

Írta: Szabó László

2011. augusztus 27. szombat, 05:48 - Módosítás: 2018. április 03. kedd, 19:56

Mi lesz öreg Kesáj bátya?

Nagy a mamusz a lábamra.

A hidegben megfagyok,

Mamusz nélkül ki vagyok?

Mostan segíts jó Zeusz!

Dagadt lábú Oidipusz!

Mit csinált vón kend a tyúkkal?

Leves főzött vón fazékkal.

A mamuszt is főzze meg!

Összecsökik tudja meg.

Mostan segíts jó Zeusz!

Dagadt lábú Oidipusz!

Rotyog a mamusz leves,

A konyhában minden nedves.

Összecsökik valahára,

Illik a nánó lábára.

Mostan segíts jó Zeusz!

Dagadt lábú Oidipusz.

De a mamusz... szakrament!

Széjjel főtt és ronggyá ment.

Anekdóták néprajzosokról 55. Verág Nánó esete Kesáj bácsival

Írta: Szabó László

2011. augusztus 27. szombat, 05:48 - Módosítás: 2018. április 03. kedd, 19:56

Kesáj bácsi mi legyen?

Megfagyok majd a télen.

Mostan segíts jó Zeusz!

Dagadt lábú Oidipusz!

*

Az MTI jelenti

Befejeződött a Dráva-menti nagy expedíció, amely Verág nánó és Kesáj bácsi esetét vizsgálta tudományos alaposággal. A bőven áradó új anyag értékelése most folyik.